

Душица М. Мињовић*
Основна школа „Младост”
Нови Београд

НОВА ОСМИШЉАВАЊА РАЗВОЈА УЧЕНИЧКИХ
ВЕШТИНА У НАСТАВИ КЊИЖЕВНОСТИ
(Марија Запутил, Јасмина Станковић, *Књижевност
кроз тестове за пети и шести разред основне школе,*
Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије,
2023, 238 стр.)

Друштво за српски језик и књижевност Србије 2022. године објавило је књигу *Књижевност кроз тестове (за седми и осми разред основне школе)* ауторки проф. др Зоне Мркаљ и мср Марије Запутил. Желећи да остане верно традицији неговања проучавања књижевности од најранијих узраста ученика, Друштво за српски језик и књижевност Србије 2023. године објавило је под истим насловом књигу ауторки, поново мср Марије Запутил и мср Јасмине Станковић која није била део ауторског тима у стварању претходне збирке, са намером да се пажња посвети ученицима петог и шестог разреда. Иако би ова друга збирка хронолошки и према програмима учења требало да претходи првој, она је ипак светлост дана угледала након што су се пред наставницима нашли задаци намењени ученицима седмог и осмог разреда. Можда би било утемељено уверење да је прва збирка којој је циљ да да могућност испитивања постигнућа ученика седмог и осмог разреда у области књижевности уствари била плод сад већ више него десетогодишњег искуства састављања тестова за *Књижевну олимпијаду*. Ако у том кључу посматрамо књигу *Књижевност кроз тестове (за пети и шести разред основне школе)* ауторки Марије

---

* dunja321@gmail.com

Запутил и Јасмине Станковић, онда не би било нескромно рећи да је ова збирка извесно и одраз храбрости да се на један минуциозан и за ово време не баш лако изводљив начин испитају ученичке могућности у петом и шестом разреду а на типовима задатака које нам ауторке нуде. Узрасни период ученика који су у фокусу састављача тестова изузетно је осетљив јер се ученицима, посебно петог разреда, у другом циклусу образовања нуди нови приступ у настави књижевности који је за њих и у много бољим временима умео да буде бремени. Данашњи подухвати увођења ученика у читалачку културу за наставнике су више него изазован посао и у том смислу ауторкама Марији Запутил и Јасмини Станковић треба упутити најпохвалније оцене због способности да сабере како тренутак у коме се настава књижевности реализује, тако и мисаона усмерења ученика.

У уводној речи ауторке су дефинисале структуру књиге коју су осмислиле у складу са циљевима које су збирком хтеле да постигну. Како саме ауторке истичу, ученици петог и шестог разреда немају прилику да учествују на такмичењу *Књижевна олимпијада*, а у тестовима за наведено такмичење за ученике седмог и осмог разреда појављују се задаци који подразумевају познавање градива петог и шестог разреда. Из наведених разлога оваква збирка свакако је добродошла ученицима у циљу обнављања градива из пређашњих разреда. Ова збирка такође има за циљ да ученицима петог и шестог разреда послужи као додатни извор за обнављање, утврђивање и систематизацију стечених знања из садржаја програма наставе и учења из књижевности. Збирка је подељена у дванаест области: I Вештина читања са разумевањем прочитаног (ауторска књижевност, „познати” и „непознати” текстови), II Вештина читања са разумевањем прочитаног (народна књижевност), III Писци и дела, IV Књижевни термини, V Мотиви, теме, песничке слике, VI Облици казивања у књижевном делу, VII Јунак, лирски субјекат, карактеризација ликова, VIII Значење мање познатих речи и израза; народне умотворине, IX Локализовање текста; класификација народне књижевности, X Стих, строфа, рима, XI Језичкостилска изражајна средства, XII Књижевни родови и врсте у ауторској и народној књижевности и њихове особености. У свим наведеним поглављима садржани су задаци посебно за пети и посебно за шести разред. У њеној структури може се уочити и степен интерактивности и наставника, и ученика и задатака. Овом збирком омогућено је да се исте литерарне појаве сагледају на различите начине у контекстуалном смислу. У тестовима који ову збирку чине своје место су нашли како текстови из обавезног, тако и текстови из изборног корпуса који се нуде према програмима наставе и учења из књижевности.

Збирка задатака *Књижевност кроз тестове (за пети и шести разред основне школе)* ауторки Марије Запутил и Јасмине Станковић на најбољи могући начин кореспондира са својом претходницом намењеном ученицима седмог и осмог разреда. У методолошком смислу рађена је по истим принципима, што и ученицима и наставницима омогућава континуитет у раду који обезбеђује сталну повезаност са наставним садржајима на најбољи начин. Као и претходна, и ова збирка је у односу на многе до сада виђене збирке у методичком и за наставу практичном смислу отишла више корака напред.

Област Вештине читања са разумевањем прочитаног у процесу реализације наставе српског језика и књижевност из генерације у генерацију ученика који долазе све је изазовнија како за саме ученике тако и за наставнике. За наставнике можда још и више јер се често налазе пред некад нерешивим питањем коју стратегију читања применити и како ученике мотивисати да своју пажњу на прави начин усмере ка тексту. У збирци задатака Марије Запутил и Јасмине Станковић уочава се оно што би могла бити добра препорука за конципирања будућих садржаја програма наставе и учења из књижевности. Ауторке су, конципирајући задатке, изабрале репрезентативне примере како из народне, тако и из ауторске књижевности, на којима се могу остварити исходи учења, при чему би се таквим избором обезбедило трајније знање код ученика, што значи на мањем броју текстова остваривати задате исходе које би ученици касније могли да примењују у самосталним читањима.

Област „Писци и дела” ученика усмерава на стицања знања како о основним биографским подацима писаца и времену у коме су писци живели, тако и о најзначајним делима која су написали. Ова област за ученике би могла бити мало проблематична због концепта програма наставе књижевности која у основној школи не подразумева хронолошки приступ. Овде нарочито треба истаћи да је број дела одређених садржајима програма наставе и учења из књижевности замашан, нарочито за ученике петог и шестог разреда, чиме се, чини се, више добија на квантитету, него на квалитету, а развијање способности логичког повезивања губи примат над мнемотехничким стратегијама којима ученици прибегавају. Ова констатација није замерка концепцији збирке која је предмет овог текста, већ сугестија будућим састављачима програма проучвања књижевности у школама.

Књижевна терминологија којом ученици баратају, према концепцији збирке, испитује се у области „Књижевни термини”. Ово поглавље у збирци садржи изузетно прецизна и концизна питања која потврђују

да је прави пут проучавања у настави књижевности сужавање обима текстова као репрезентативних узорака на којима ће ученици уочавати књижевнотеоријске појмове.

Област „Мотиви, теме, песничке слике” надовезује се на област вештине читања у том смислу да се од ученика очекује да поседује вештину разумевања прочитаног. У овом поглављу ученицима се даје задатак да конкретизују и примене стечена знања у сусрету са суштинском природом књижевног дела, уз могућност компаративног проучавања књижевних дела која су тематски и мотивски повезана.

У поглављу „Облици казивања у књижевном делу” у овој збирци захтеви су прецизни и недвосмислени и односе се не само на облике казивања, већ и на конкретне захтеве из ове области путем којих ученици добијају могућност да провере своје знање на репрезентативним примерима. Овакав тип задатака даје могућност ученицима да кроз велики број примера интегришу своја стечена знања која могу да примене на било ком задатом тексту у проучавању књижевног дела у каснијим фазама школовања.

Област „Јунак, лирски субјекат, карактеризација ликова” подразумева знања из области вештине читања и познавање књижевних дела и њихових аутора. Да би се за све ове области ученик ваљано оспособио, очекује се изванредан ангажман и наставника и ученика у смислу стварања могућности за тумачење књижевног дела са више аспеката, а то опет тражи, пре свега од наставника, осмишљавање стратегије за развијање читалачких навика код ученика.

У области „Значење мање познатих речи и израза; народне умотворине” ауторке нам презентују задатке затвореног и отвореног типа у којима би ученици требало, у контексту одломка из текста, да препознају значења одређених речи. Будући да се у овим примерима ради о књижевним делима из којих се наводе примери, а не о свакодневном, говорном језику, ауторке нас опет враћају на почетак, а тај почетак је потреба да се ученици приволе читању, и то оном пажљивом, концентрисаном и са разумевањем што, сложићемо се, данас није задатак који је лако створити. За очекивати је да би ученици, уз пажљиво читање како одломка и контекста у коме се реч употребљава, тако и речника мање познатих речи који је пратећи елемент сваке акредитоване читанке, могли да обогате свој речник, што ће допринети како разумевању прочитаног, тако и рецепцији књижевног дела у целини или његовог одломка.

Област „Локализовање текста; класификација народне књижевности” од ученика, спрам задатака које су ауторке Запутил и Станковић осмислиле, тражи пре свега вештину просторног и временског повезивања ојачану

хоризонталном и вертикалном повезаношћу у настави у целини. То значи да ученици поред теоријских знања из књижевности солидно треба да владају токовима у историји књижевности и историјским контекстом у коме је дело настало.

Знања и вештине ученика о књижевним терминима и појмовима темељно се, према концепту збирке, испитују у задацима из тематске области „Стих, строфа, рима”. Задаци из ове тематске области, између осталог, од ученика очекују да поседују знања о природи стиха, строфе и риме. Будући да је ова врста знања у односу на пређашња која су маркирана у досадашњем садржају збирке прилично оделита, за очекивати је да би ученици са солидним знањима из области версификације у овој области могли дати добре резултате.

Познавање језичкостилских средстава у тематској области „Језичкостилска изражајна средства” ученици могу проверити кроз читав низ примера врло прецизно формулисаних у градативном низу од једноставнијих, ка сложенијим до најсложенијих.

Интересантно је и тематско поглавље „Књижевни родови и врсте у ауторској и народној књижевности и њихове особености”. Различите вештине у задацима из ове области ученик би требало да примени: препознавање књижевних родова и врста, смештање књижевног дела у контекст књижевног рода и врсте, разликовање ауторске и народне књижевности, препознавање књижевне врсте пошто ученик препозна текст.

Збирка *Књижевност кроз тестове (за пети и шести разред основне школе)* ауторки Марије Запутил и Јасмине Станковић велика је, као и њена претходница, драгоценост како за ученике, тако и за наставнике који у основним школама предају књижевност. Треба истаћи да се у овој збирци осећа вешта рука и промишљање особе која наставнички позив обавља у учионици, са ученицима којима намењује задатке. Овај низ задатака јесте продукт зрелог и темељног сагледавања ученичких могућности, о чему сведоче примери које ауторке бирају као предмет испитивања како способности тако и могућности ученика и њихових постигнућа. Својим садржајем испунила је стандарде квалитета јер је усклађена са програмом наставе и учења предмета Српски језик и књижевност, али су ауторке успеле да успоставе однос мере и према самом програму, бирајући за предмет проучавања књижевности у различитим формама задатака оне текстове који треба да служе као репрезентативни са реализацију исхода наставе и учења. Оно што је посебно битно јесте да се овом и оваквом збирком тестова оставља могућност повезивања садржаја у оквиру истог и других предмета, што је веома важно због интеграције знања и међупредметних

повезивања, а иницира стицање функционалних знања ученика. Како је по новим моделима образовања веома важно да ученик може да прати сопствени напредак у учењу, ауторке су концепцијом задатака у свим тематским областима ученика упутиле у праћење сопствених постигнућа.

Са становишта показатеља ваљаности наставног средства треба истаћи да збирка *Књижевност и језик кроз тестове (за пети и шести разред основне школе)* има јасну, логичну и кохерентну структуру која не дозвољава никакве недоумице, лутања и нејасноће у раду чиме су испоштовани сви дидактички принципи и методика наставе предмета Српски језик и књижевност. Треба истаћи и разноврсност, функционалност и релевантност примера који се наводе, а који су сврсисходни. Чини се да ауторкама није био циљ да се расплину у мноштву текстова који ће бити испитивани, већ да на конкретним, репрезентативним, за ученике „памтљивим” примерима, испитају и покажу све оно што је у проучавању књижевности у настави важно, а што се потврђује у исходима који у што већој мери треба да буду остварени.

Збирка задатака *Књижевност и језик кроз тестова (за пети и шести разред)*, иако следи ону којој је требало да буде претходница, јесте уствари не добар, него одличан путоказ како у настави књижевности треба рационализовати програме наставе и учења, како усмерити исходе и како у настави књижевности ученика научити најбољем на начин који ће обезбеђивати трајна знања. Ово питање посебно је актуелно у тренутку нових реформи програма наставе и учења књижевности, па би збирка задатака *Књижевност и језик кроз тестова (за пети и шести разред)* ауторки Марије Запутил и Јасмине Станковић могла бити пример једног од бољих путоказа како и шта даље у настави књижевности у основним школама, како на необременен начин конципирати програме наставе и учења који од наставника неће изискивати стална осмишљавања како ученике приволети читању, а да за ученике наставе књижевности не буде баласт, већ путоказ за сва даља проучавања књижевности и за свако даље примењивање наученог у свакодневном животу.